

Ofringen av den første felte melketanna

Av Sissel M. Cournier

«Mus, mus, minne
vil du gi meg ei beintann
skal eg gi deg ei gulltann»
Fra Vefsn

Veslejenta på seks år flikler med ei løs fortann, vipper den fram og tilbake, og mor smiler og sier: Når den faller skal vi legge den i et glass vann over natten, og så kommer musa og henter den og legger igjen en penge.

Mange har barneminner om den løse tanna som ga en sånn rar følelse, som å miste noe av seg selv. Min mor bandt tråd rundt den løse tanna mi, festet tråden til dørhåndtaket og smelte døra igjen. Ikke glemmer man noe slikt. Men tanna ble lagt i et glass vann for at musa skulle komme.

Jeg tror mange kjenner musa som kom og hentet den felte tanna i vannglasset om natten, og la igjen en penge. Og mange av oss foreldre har fylt et glass med vann med tann i for lillegutt eller veslejenta, og sneket seg inn og byttet den med en penge etter at Ole Lukkøye har gjort sitt.

Som mor som har hatt barn både i Norge og Frankrike, har jeg stiftet bekjentskap med musa. I det første landet la jeg tanna i et glass vann, i det andre under puta, men det var den samme musa som kom og hentet tanna og la igjen en penge.

Hvor kommer dette fra?

Jeg er ikke tannforsker eller etnolog, men jeg er nysgjerrig, og i boka «The offering of the first shed tooth and the tooth formula» av A.B. Rooth fant jeg ganske fort ut at her hadde Norge og mor og far fulgt en eldgammel tradisjon som har sine varianter verden over: Ofringen av den første felte melketanna er en rituell handling som utføres når tanna felles, og barnet mister noe av seg, men samtidig skal det få noe igjen som er det første tegnet på at det går inn i den tidligste «voksne» fasen.

RITUALER • Og jeg, som trodde denne koselige handlingen var en litt folkelig måte, her hos oss brukt for å trøste barnet,

tok feil. Over hele verden finnes det gamle ritualer rundt den felte melketanna:

I Marokko kastet man melketanna mot sola og sa: «Her har du en eseltann, gi meg en gasettann». Tanna kan også bli vist til sola, eller bli brent under en stein. I Kongo kastet man tanna mot soloppgangen og sa «Hvis du kommer tilbake, bring meg ei ny tann». Så kastet de et stykke kull mot vest og sa «Ta min gamle tann, jeg bryr meg ikke om den mer.»

Man var også redd for at de underjordiske skulle ta tanna, derfor ble den ofte gjemt eller brent. Barnet i Sverige kunne kaste tanna på ilden, mens det sa: «Beintann i stedet for gulltann», da var det ildens vette, Locke, som skulle gi en ny tann. Locke er antagelig ikke vår mytologiske skurk Loki, men en edderkopp, da Lokke er et gammelt svensk ord for dette dyret.

I Tyskland kunne man stikke tanna inn i et hull i veggen eller i en grav på kirkegården for at det skulle komme en ny tann. Andre steder svelget moren eller barnet tanna, slik gikk den tilbake dit den kom fra og ingen skrømt kunne ta den, og en ny tann kunne komme frem.

Og i Sør-Norge flere steder banket man

inn tanna i en kubbestol. Det finnes kubbestoler med rekker av tenner, blant annet på Folkemuseet. Og vi sa blant annet: «Mus, mus, gi meg ei beintann for ei gulltann», og kastet tanna på ilden. Dette skulle sies tre ganger (Hvaler).

OG MUSA DA? • Den rituelle handlingen ble ofte knyttet til et dyr. Formularet (det man sier) kan ses på som en overlevering etter gammel offertradisjon og var en bønn til det dyret man tenkte skulle gi barnet nye tenner. Noen forskere setter den rituelle handlingen i forbindelse med gammel fruktbarhetsdyrkelse. Det å kaste tannen i ilden ser andre forskere på som en del av ritualet ved å brenne negler og hår for å beskytte eieren fra at onde krefter kunne utøve magi gjennom disse kroppsrestene.

I Europa, Sør-Amerika og Asia, litt i Afrika og litt i USA, er det musa som er det vanligste dyret man henvender seg til. Andre steder kan det være firfirsle, ekorn, kråke og stork.

Jeg leser at musa kanskje var en inkarnasjon av husvetten. Den var i alle fall et husdyr hos oss. Men musa kommer nattetid og dagtid både i India og Burma, Turkistan, Sverige og Norge, og i Amerika. Fra North Carolina og Luisiana sies det: «If a child pulls a tooth, and puts it under the pillow, a mouse will carry off the tooth and leave a dime.» I California kjente skoleungdom som ble spurt, mest til tannfeen, den kom og hentet tannen under puta. Det ser ut til at tannfeen er blitt mer vanlig her de siste årene og har tatt rollen fra musa.

I Sør-Amerika, som Argentina, Chile, Uruguay og Peru, har man også musa som kommer under puta og legger igjen en penge, så musearven med puta kom antagelig fra Europa først med kolonistyret, så med immigrantene. Mange franskmenn og italienere kom hit for å dyrke druer og lage vin (Argentinas mest kjente druer, Malbec og Bonarda, kommer henholdsvis fra Frankrike og Italia.) Blant Amerikas opprinnelige beboere finnes også en slik tradisjon, som hos Cherokee-indianerne,

Kubbestol fra Telemark med tenner. Foto: Norsk Folkemuseum.

som henvender seg til beveren og kaster tanna over taket, mens de sier «Bever, putt en ny tann inn i munnen min». Hos eski-moer som forfatteren kaller copper-eski-moer, la man tannen inn i litt kjøtt og lot barnet svelge det mens man sa «Svelg den, svelg den og du vil få en ny pen, liten tann.» Om dette er en innlært europeisk tradisjon, vet jeg ikke.

I Europa er musa utbredt; og jeg tar som et eksempel fra Tyrol: «Maus, da hast du einen alten Zahn, gib mir bald einen neuen». Eller man ønsker en gulltann for en bentann. Over hele Europa finner man slike tradisjoner.

På det vestlige Sri Lanka er det ikke musa, men ekornet som kommer: «Ekorn, ekorn, ta denne vekk og gi meg en av dine» sier man, mens nord på øya er det

en firfirsle. I Hellas er det litt av hvert, mange steder legger man tanna på taket, og her er det for eksempel en kråke man ber til: «Kråke, kråke, ta den gamle tannen min og gi meg en ny jerntann», mens i Makedonia har man også musa: «Mus, mus, her har du en beintann, gi meg en jerntann i stedet.» Det ønsker man seg

Detalj fra kubbestol med tenner.

i Østerrike også, men kaster tanna på ilden. Jerntann og gulltann glimter i ungenes fantasi.

Både i Irak og Algerie er det sola man henvender seg til, ved å kaste tanna mot sola og be om en ny tann. Spesielt er også ritualet med å kaste tanna i overkjeven over taket, mens tanna fra underkjeven puttes under gulvet (Japan og Turkestan). I Mongolia kan man putte tanna i kjøtt og gi den til en hund, mens man sier «Hund, hund, ta min dårlige tann og gi meg en ny», mens i Afghanistan putter man den inn i en brødbit og gir den til en hund.

Så like vi er, vi mennesker.

INFLASJON • At den felte tanna ofres for å sikre seg en ny, var en rar tanke, der jeg sto med den lille musetannen til veslejenta og vannglasset. Men en ting er sikkert: På de årene som skiller mine første barn og veslejenta, har det gått inflasjon i «pengen»: Fra 2 kronestykker til en 20-kroning: I alle fall i vår familie.

Sa jeg musetann?

KILDER • A.B. Rooth. «The offering of the first shed Tooth and the Tooth Formula» Etnologiska Institutionen, Uppsala 1982.

Kari Hunstadbråten: Tenner og tannverk i norsk folketro», Det norske medicinske Selskab, Oslo 1986.

Omtrekk av
tannlege-, besøks- og
kontorstoler
MØBELTAPETSERMESTER

Alnabruveien 9, 0668 Oslo
tlf. 23 24 64 00
faks 23 24 64 01
www.ostlie.no